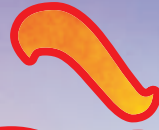

॥ परस्परदेवो भव ॥

रंग सेवा

इंभुआरी - भार्य -२०१ॢ

શ્રીરંગ સેવા સદન, નારેશ્વરમાં પ્રાર્થના પરિવાર

● રાધિકા મોદી

તા.૪ જાન્યુઆરીથી ૮ જાન્યુઆરી શ્રીરંગ સેવા સદન, નારેશ્વરમાં પ્રાર્થના પરિવારની સઘન શિબિરનું આયોજન થયું. શ્રીરંગ અવધૂત બાપજીના પરમ ભક્ત અને ઉપાસક ડૉ. શ્રી ઈન્દુભાઈ દવેના હાર્દિક આમંત્રણને સ્વીકારી પ્રાર્થના પરિવારના સંવાહક શ્રી વિનોદભાઈએ આ શિબિરનું આયોજન કર્યું. નર્મદા નદીના કિનારે આવેલ આ સદન ખૂબ જ શાંત અને રમણીય છે. ન ઈચ્છો તો પણ ધ્યાન લાગી જાય. પરમાત્મા સાથે સંધાન થઈ જાય એવા દિવ્ય સ્પંદનોવાળી જગ્યા છે.

શ્રી વિનોદભાઈએ આ સઘન શિબિરનો હેતુ સમજાવતા કહ્યું કે સંસારથી થોડોક સમય વિમુખ થઈ પરમાત્મા સન્મુખ થવું, અંશીના અંશ છીએ એનું ભાન થવું, જાણવું, અનુભવવું અને એ માટે તૈયાર થવું... એ માટેની તીવ્ર ઝંખના પેદા થાય અને એ તરફ ડગ મંડાય કે આપણી અંતરયાત્રા શરૂ થાય. સાંસારિક ઓળખ ભૂલાય અને વાસ્તવમાં આપણે કોણ છીએ એ જાણવાના પ્રયત્નો શરૂ થાય. જેવી અંતરયાત્રા શરૂ થાય કે આ યાત્રામાં આગળ વધવા પરમાત્મા ખુદ મદદે આવે. આપણને માર્ગદર્શન આપવા 'નેટવર્ક' ગોઠવે, પ્રકાશ આપે. આ અંતરયાત્રા જ જીવનમાં સુખ-શાંતિ-આનંદ-પ્રસન્નતાનો અનુભવ કરાવશે. સમસ્યાઓ, દુઃખ, અશાંતિને બાળીને ખાક કરી દેશે.

સ્વભાવ, સ્વરૂપ અને સ્વધર્મ વિશે શ્રી વિનોદભાઈએ કહ્યું કે સ્વભાવ, સ્વરૂપ અને સ્વધર્મને સમજી, અપનાવી, જીવન જીવીએ તો જ જીવન સાર્થક કરી શકીશું. ક્ષણે ક્ષણે માણી શકીશું. સ્વભાવ, સ્વરૂપ, સ્વધર્મમાં સ્થિર થવા માટે જો કોઈ વિઘ્ન હોય તો એ આપણે પોતે જ છીએ. મન દ્વારા આપણે વિઘ્નો ઊભા કરીએ છીએ. આ મનને સમજી એની પાસે કામ લેતાં આવડી જાય તો બેડો પાર. આ માટે શ્રી વિનોદભાઈએ ભગવાન રમણ મહર્ષિએ બતાવેલા ત્રણ તબક્કાનો ઉલ્લેખ કર્યો. અન્વેષણ, મજજન અને પ્રતિશોધ. અન્વેષણ એટલે મનને જાણવું, સમજવું. જાણ્યા, સમજ્યા પછી મજજન કરવું એટલે કે મનમાં ભરેલા ક્યારાને સાફ કરવો. મનમાં પડેલા ક્યારાને સમજાવતા સમજાવતા તેઓએ સાથે સાથે મજજન પણ કરાવ્યું. મજજન બાદ ઔદુંબર વૃક્ષની ઘાટીમાં સઘન ધ્યાન કરાવ્યું. આ ધ્યાન દરમ્યાન મન નિર્વિચાર થયાનો અનુભવ લગભગ બધાને થયો. આત્માનો સ્પર્શ પણ અનુભવાયો.

ડૉ.શ્રી ઈન્દુભાઈએ શ્રીરંગ અવધૂત બાપજીના વિચારો વિશે વાત કરતાં કહ્યું કે જે ભગવાન રમણ મહર્ષિએ સમાજને આપ્યું છે એવું જ બાપજીએ પણ સૂચવ્યું છે. સરખા વિચારો... કદાચ એટલે જ બંનેનો સમન્વય કરતી આ શિબિરનું આયોજન થયું. બાપજીના સુંદર વિચારોવાળાં પદો ગાઈ-વાંચી સંભળાવ્યાં. બાપજી પણ 'સ્વ'ને જાણવાની જ વાત કહેતા અને એ જ એમનો સંદેશ.

સાંજે સહુ શ્રીરંગ અવધૂતજીના મંદિરે આરતી કરવા જતાં. ડૉ. શ્રી તરફથી સહુને 'અવધૂતી આનંદ', 'દત્તબાવની નામસ્તોત્રમ્' જેવાં પુસ્તકો ભેટ મળ્યાં.

એક દિવસ સહુ મોટી કોરલ 'પુનિત આશ્રમ' ગયા. ત્યાં દર્શન કરી પુનિત ભજનો ગાયાં.

શ્રી અનંતભાઈ ભાવસારે રોજ સવારે સહુને યોગ-પ્રાણાયામ અને મુદ્રા વિજ્ઞાન વિશે માહિતી આપી અને યોગાસન કરાવ્યા, પ્રાણાયામ કરાવ્યા. યોગનું સેશન ખૂબ સુંદર અને માહિતીસભર રહ્યું.

શિબિરના પ્રતિભાવો પણ સુંદર મળ્યા. ડૉ. શ્રી ઈન્દુભાઈ થકી આવેલા આમંત્રિત શિબિરાર્થીઓને આ શિબિરમાં આપવામાં આવેલા વિચારો મહત્વના અને જીવનમાં અપનાવવા જેવા લાગ્યા. ધ્યાનમાં જ્યાં તેઓ અટકતા હતા ત્યાંથી આગળ વધવાનો, કંઈક નવું જાણવા-શીખવાનો એમને માર્ગ મળ્યો એ બદલ આભાર માન્યો. 'જીવનનો ધ્યેય ભૂલવો નહીં. સતત યાદ રાખી એ તરફ આગળ વધવા માટે પુરુષાર્થ કરવા તત્પર રહેવું અને કરતા રહેવું.' પૂ. બાપજી, ભગવાન રમણ મહર્ષિ જેવા મહાન સંતોની ચેતના આપણી ચેતનાને જગાડતી રહેશે, સહારો આપશે, મદદ કરશે.

॥ परस्पर देवो भव ॥

Rang Seva

Feb.-16 - Mar.-16

रंग सेवा - पुस्तिका : ०३

प्रत : १४००

मूल्य : अमूल्य

तंत्री :

डॉ. छिन्दुभाई दवे
श्रीरंग हॉस्पिटल, मेडिकेटर
अमदावाड-३८०००६
फोन : (०७८) २६५७५५७७/६६७७

सहसंपादक :

प्रद्युम्न पटेल
मो. ८८२५४ ५२६२४

प्रकाशक :

डॉ. छिन्दुभाई दवे
श्रीरंग हॉस्पिटल, मेडिकेटर
अमदावाड-३८०००६
फोन : (०७८) २६५७ ५५७७/६६७७

पत्रव्यवहार :

स्नेहल शाह
१३, शाह कोलोनी, बेस्ट हाईस्कूल सामे,
भैरवनाथ रोड, मणिनगर, अमदावाड-३८००२८
फोन : (०७८) २५४३३४७३
www.rangavadhoot.us, www.abhirang.org

ग्राफिक्स :

○ पद्मेश सुथार
अभिरंग : (श्रीरंग युवा संगठन)

टाईपसेटिंग :

हरिओम ग्राफिक्स, आजाद गार्डन सामे,
हिंमतलाल पार्क, अमदावाड-१५. फोन. २६७६७१८१

मुद्रण संस्कार :

मुद्रेश पुरोहित
सूर्या ओईसेट,
आंबली गाम, अमदावाड-३८००५८

अनुक्रमिका

- (१) **भजशे ना ते आपर रोशे**
○ रंग अवधूत ०२
- (२) **श्रीरंग अवधूत महाराजनी ज़ुवनगरमर-२**
○ श्री मुरलीधर सरपोतदार ०४
- (३) **थिअगुप्तनो थोपडो**
○ मकरंद दवे ०६
- (४) **सुअकरने प्रलाम - दुःअकरने प्रलाम**
○ श्री रवीन्द्रनाथ ठाकुर ०८
- (५) **प.पू. श्री रंग अवधूत महाराजश्री साथेना प्रसंगो**
○ श्री छोटुभाई डी. शाह ०८
- (६) **संत ज्ञानदेव**
○ रमणलाल सोनी १२
- (७) **धोर कलिमां नामअप लअवा जेपुं अकेथ तप नथी**
○ श्री जगदीश कापरिया १४
- (८) **आपणी साथी उंमर केटली ?**
○ डॉ. डरीश द्विवेदी १६

श्रीरंग वाणी

गुरुथी अभिन्न अेवा गलेशनी स्तुति

ऐं एकदन्ताय च विद्महे ग्लौं
द्रां वक्रतुण्डाय नु धीमहि क्लीं ।
तन्नो ह दन्ती स प्रचोदयात् सौः
सर्वेश्वरः स्वान्तबहिः स्थितो यः ॥

ओं अने ग्लौं - अे जे जीअ स्वअप अेकदंतने अमे
जणीअे छीअे. द्रां अने क्लीं - अे जे जीअ स्वअप
अे वक्रतुंडने धारण करीअे छीअे. सर्वना ईश्वर
अने पोतानी अंदर अने जहार (जधे अ) रहेला
सौः स्वअप ते गलेश अमने प्रेरणा आपो.

रंग सेवा : पुस्तिका - ०३ ❖ १

॥ ज़ुवनमां ज़ूराई आपतां पहेलां अ माटीमां दाटी दौ नहि तो ज़ूराई तमने माटीमां मिलावी देशे ॥

ભજશે ના તે આખર રોશે

ૐ રંગ અવધૂત

મન મૂઢ અજાણ !

(ઓ મન ભમરા - એ રાહ)

(રાગ : સારંગ, તાલ : કહેરવા)

મન મૂઢ અજાણ ! ફાંફાં કાં મારે છે અમથાં આભમાં ?

વળ મૂળ નિશાન, જેણે રે સંરક્ષણ કીધું ગાભમાં ? ...ટેક.
પળપળમાં જાય કહાં દોડી, શરણું ભગવંત તણું છોડી ?

આખર નાવે ફૂટી કોડી. ...મન મૂઢ૦ ૧.
અમૃત કીધું દેવો કાજે, સ્તન દૂધ ભર્યું બાળક કાજે;
ફળ ફૂલ અન્ન પૃથ્વી રાજે.^૧ ...મન મૂઢ૦ ૨.
ખડતૂણથી પશુને સંતોષે, કીડી કણ મણ હાથી પોષે;
ભજશે ના તે આખર રોશે. ...મન મૂઢ૦ ૩.

દિવસે પ્રગટે ભાનુદેવા, રાતે શશીતારકની સેવા;
ઋતુઓ અરપે વિધવિધ મેવા. ...મન મૂઢ૦ ૪.
સાગરમાં ભરતી લાવે છે, વાદળથી જળ વરસાવે છે;

આકાશે ચાપ^૨ ચઢાવે છે. ...મન મૂઢ૦ ૫.
લખ ચોરાશી જાતિ કીધી, કળ કર્મતણે હસ્તક દીધી,
વિધવિધતામાં ન કમી કીધી. ...મન મૂઢ૦ ૬.
જે ઘટ ઘટ માંહી બોલે છે, બાજીગર અળગો ખેલે છે;
જે જાણે તે રંગ^૩ રેલે છે. ...મન મૂઢ૦ ૭.

પૂજ્ય બાપજીએ મનને 'મૂઢ' અને 'અજાણ'ની ઉપમા આપી છે. વાટભૂલ્યો અંધ ચારેકોર ફાંફાં મારે છે, છતાં સ્થાન મળતું નથી ત્યારે શૂન્યમનસ્ક બની મૂઢ જેવો જણાય છે. મૂઢતાના કારણે પોતાનો માર્ગ-પોતાનું ધ્યેય નક્કી થઈ શકતું નથી ત્યારે સુખને માટે મન ગમે ત્યાં ૧. શોભે, ૨. ધનુષ, ૩. આનંદ લૂંટે છે

ભટક્યા કરે છે અને આભમાં અમથાં-નકામાં ફાંફાં મારે છે. વિષયાકાશમાં - પોલા વિષયોમાં મન ભટક્યા કરે છે. અજ્ઞાનતા અને મૂઢતા જાય તો તે મૂળ ધ્યેય-મૂળ નિશાન-પરમતત્ત્વમાં શાંતિ મેળવવાનું શક્ય બને.

'મૂળ નિશાન'ની ઓળખ આપતાં અવધૂત સ્પષ્ટતા કરે છે કે માતાના ગર્ભમાં રક્ષા કરી, અને બાળકના પોષણ માટે માતાના સ્તનમાં દયાળુ પ્રભુએ દૂધ પ્રગટ કર્યું છે. રક્તમાંથી દૂધ બને છે તે અંગેની બુદ્ધિગમ્ય સ્પષ્ટતા હજી કોઈએ કરેલી જાણી નથી.

પશુ-પંખી-પ્રાણીઓ માટે વૃક્ષો, તેનાં પુષ્પો, તેનાં ફળ, તેનાં પાન પોષણનાં સાધનો છે. ક્ષુધા એ નૈસર્ગિક વૃત્તિ છે. તેને શાંત કરવાને માટે દેવનું આવું કૃત્ય છે. ક્ષમાની મૂર્તિ સમી પૃથ્વી અનેકવિધ યાતનાઓ સહન કરીને અપકાર ઉપર ઉપકાર કરી રહી છે. મૂંગા પશુઓને, કીડીમંકોડી જેવા અલ્પ જીવોને પણ એણે નથી વિસાર્યા. કીડીને કણ અને હાથીને મણ અર્પતા દયાળુ પ્રભુને ભજવા એ જ જીવનનું સાર્થક છે. માતાના ગર્ભથી મૃત્યુપર્યંત કાળજી રાખનાર હરિને મનુષ્ય ઓળખે નહિ કે ભજે નહિ તો તેના જેવો કૃતઘ્ની કોણ હોઈ શકે ?

માનવી જીવન જીવતાં જીવતાં પણ જીવનદાતા જગદાધારનું સ્મરણ કરે તો અંતકાળે તેની ઘડી સુધરે છે. હર સમયે હરિ ભજવા અને એવા અભ્યાસના

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૨

॥ ચિંતા અને ચિતામાં એટલું જ અંતર છે કે એક અદૃશ્ય અને બીજી પ્રત્યક્ષ છે ॥

પરિણામે હરિને સ્મરતાં સ્મરતાં પ્રાણત્યાગ કરવો એ માનવીનું પરમ કર્તવ્ય છે.

પરમાત્મા અખિલ સૃષ્ટિને દિવસે સૂર્યરૂપે પ્રકાશ, પોષણ અને સ્ફૂર્તિ આપે છે. સૂર્યનો તાપ રોગ હરે છે. સૂર્યના કારણે વરાળથી વાદળાં થઈ વર્ષાઋતુમાં પૃથ્વીને ભીંજવી અન્ન અને વનસ્પતિનું સર્જન થાય છે. દયાળુ પ્રભુએ રાત્રિના સમયે શીતળ ચંદ્ર અને તારાની સેવા નિર્માણ કરી છે. જુદી જુદી ઋતુઓમાં વિવિધ પ્રકારના ફળ-ફૂલ આપે છે. જેનો ઉપયોગ આપણે શરીરની પુષ્ટિ અર્થે કરીએ છીએ.

સમુદ્રમાં થતી ભરતી અને ઓટ, વાદળથી વરસતી વર્ષા અને આકાશે દેખાતું મેઘધનુષ - પાછળ પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિ જ કામ કરી રહી છે. શાસ્ત્રોએ ચોરાસી લાખ યોનિ વર્ણવી છે. સ્વેદજ, અંડજ, ઉદ્ભિજ અને ગર્ભમાંથી જન્મતી મનુષ્ય-પશુ જેવી લાખો જરાયુજ આ બધા સર્જન પછી પણ કર્મના અટલ નિયમ પ્રમાણે પોતપોતાનો વિકાસ કરે છે એની વાત અવધૂતે કરી છે.

શ્રી હરિ ઘટઘટ વ્યાપ્ત છે. પ્રાણી માત્રના હૈયામાં આત્મસ્વરૂપે રહેલો છે. જાદુગરની જાદુગીરી જેવો સર્જનહારનો આ બધો ખેલ છે. અંતમાં અવધૂતે સૂચવ્યું છે કે 'વળ મૂળ નિશાન' - એક અદ્વિતીય આનંદસ્વરૂપ પરમતત્ત્વ જ પ્રકાશે છે. એને જ ભજવાનો નિર્દેશ કરાયો છે અને જે ભગવાનને નહીં ભજે તેને અંતે તો રોવાનો વારો આવે છે. એમ પણ રંગ અવધૂતે કરુણાભાવે નિર્દેશ કર્યો છે.

વિવેચક : જમિયતરામ અધ્વર્યુ

(અનુસંધાન પેજ નં.૫ પરથી ચાલુ...)

નદીની રેતીમાં, પાંડુરંગનો સામનો કરવા માટે આવ્યો. હકીકતમાં શ્રી પાંડુરંગ કોઈ કારણસર આ બાબત ભૂલી ગયા હતા. તેથી બે-ચાર મિત્રોએ તેમને આ વાત યાદ કરાવી. શ્રી પાંડુરંગે કહ્યું, 'ગભરાશો નહીં.' હું તેને સીધો દોર કરીશ, મારી સહાયમાં શ્રી હનુમાનજી છે. પણ ફક્ત એક લાકડાની તલવાર મને લાવી આપો' અને ત્યારબાદ તે જંગમાં એક તરફ સાઠ સિત્તેર છોકરાઓ જ્યારે પાંડુરંગના પક્ષે માત્ર ચારપાંચ જણા. એટલામાં શ્રી પાંડુરંગે પેંતરો ભરીને લાકડાની તલવાર સાથે 'આવી જાવ' તેમ કહેતાંની સાથે જ તમામ સાઠ સિત્તેર છોકરાઓ જીવ લઈને નાઠા. નાસતાં નાસતાં એકનું તો હાડકું પણ તૂટ્યું. વિરોધ પક્ષવાળા પણ શ્રી પાંડુરંગની હિંમત જોઈને આશ્ચર્ય પામ્યા. તેમાં એક છોકરાનું હાડકું ભાંગ્યું હોવાથી તેના વાલીએ હેડમાસ્તરને ફરિયાદ કરી અને છોકરાના વાલી વકીલ હતા. હેડમાસ્તરે પાંડુરંગને કહ્યું, આવો નામાંકિત વિદ્યાર્થી થઈને આમ કેમ કર્યું? પાંડુરંગે બનેલ હકીકત સમજાવતાં કહ્યું, મેં મારા રક્ષણ માટે એક છલાંગ મારી. મેં કોઈને માર્યો નથી. પણ એ છોકરાએ પૈસાની લાલચ આપી, મને મારવા માટે કાવતરું કર્યું હતું. પાંડુરંગે બધા છોકરાને પૂછ્યું, 'મેં કોઈને માર્યો છે?' વિરોધીઓ બોલ્યા, 'એમણે કોઈને માર્યા નથી. ધનિક પુત્રે ચાપાણી તથા પૈસાની લાલચ આપીને અમોને તેમની સામે ઊભા કર્યા હતા અને દોડતાં દોડતાં તે છોકરાનું હાડકું ભાંગ્યું છે. ખરો મરદ તો પાંડુરંગ છે.' હેડમાસ્તરે પેલા વકીલની ખબર લઈ નાખી. છોકરાઓએ વળામેની જય બોલાવી. એ આનંદમાં શ્રી પાંડુરંગને ખભે બેસાડી શાળાની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી. પાંડુરંગ પ્રત્યે શિક્ષકોનો પ્રેમ વધવા માંડ્યો. તેમનું માન વધવા માંડ્યું. આમ દિવસો વીતવા માંડ્યા. હવે શ્રી પાંડુરંગ મેટ્રિકમાં આવ્યા. (ક્રમશઃ)

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૩

॥ સાચી વાત પહેલાં મજાક લાગે પછી તેનો વિરોધ થાય અને પછીથી તેનો સ્વીકાર થઈ જાય છે ॥

શ્રીરંગ અવધૂત મહારાજની જીવનઝરમર-૨

ૐ શ્રી મુરલીધર સરપોતદાર

(ગતાંકથી ચાલુ)

પૂજ્યશ્રીના પિતાશ્રી વિક્કલપંતના નિધન પછી રૂકિમણીમાતાએ પોતાના બંને પુત્રો સાથે ગોધરામાં જ રહેવાનું નક્કી કર્યું. એ હકીકત ગયા અંકમાં જણાવેલ છે. પૂજ્યશ્રીના મામા ગોધરામાં જંગલખાતામાં નોકરી કરતા હતા ને તેઓશ્રી અવારનવાર તેમની ભગિનીને સહકાર આપતા હતાં. આમ તો અમારા દાદા તેમ જ પિતાશ્રીનો તેમની સાથે પૂર્ણ સહકાર તો હતો જ. ત્યારબાદ પૂજ્યશ્રીને પ્રાથમિક શાળામાં દાખલ કરવામાં આવ્યા. શ્રી પાંદુરંગ ભણવામાં ઘણા જ હોશિયાર. તેમની સ્મરણશક્તિ તેમ જ મેધાશક્તિ અતિ તીવ્ર હતી. તેઓ એકપાઠી હતા, ઘણી વખત, શિક્ષક આ શિષ્યને શું ભણાવવું તેની ચિંતામાં પડતાં. શિક્ષકોને પણ થયું કે આ કોઈ સામાન્ય વિદ્યાર્થી નથી. હંમેશા સિંહની જેમ કોઈનો પણ ડર રાખ્યા વગર રહેતા.

પૂજ્યશ્રી ઘણા જ સ્પષ્ટવક્તા હતા. એક પ્રસંગમાં, એક વખત ગુરુજીએ તેમને બાંકડા ઉપર ઊભા રહેવાનો હુકમ કર્યો અને આજ્ઞાનુસાર પાંદુરંગ બાંકડા ઉપર ઊભા રહ્યા. તેઓ પોતે તો શિસ્તબદ્ધ હતા જ. એટલામાં શાળાના આચાર્ય તે વર્ગમાં દાખલ થયા. શ્રી પાંદુરંગને બાંકડા ઉપર ઊભેલા જોઈને પૂછ્યું, 'કેમ ઊભો છે ?' શ્રી પાંદુરંગે નિરૂતાથી જવાબ આપ્યો, 'મને કારણની તો ખબર નથી, પણ ગુરુજીની આજ્ઞાથી હું ઊભો છું.' ત્યારબાદ હેડમાસ્તરે શિક્ષકની બરાબર ખબર લીધી ને કડક ચેતવણી આપી. શ્રી પાંદુરંગના આવા સ્વભાવની બીજા વિદ્યાર્થીઓ ઉપર સારી છાપ પડી. તેઓ પાંદુરંગ સાથે બોલતાં પણ વિચાર કરે.

સ્પષ્ટવક્તા તેમ જ સ્વાભિમાની એવા શ્રી પાંદુરંગ શિસ્તનું કડક રીતે પાલન કરનારા તો હતા જ. એમ કરતાં કરતાં પાંદુરંગ આઠ વર્ષના થયા.

હવે વળામેકુટુંબ ઉપનયન સંસ્કાર માટે કોંકણમાં આવ્યું. ત્યાં બંને પુત્રોને, વિધિસર ઉપનયન સંસ્કાર આપ્યા બાદ કુળના રિવાજ પ્રમાણે, નરસોબાવાડીમાં સિદ્ધપુર સ્વામી શ્રી વાસુદેવાનંદ સ્વામી મહારાજના દર્શને આ બંને પુત્રો સહિત પૂ. રૂકિમણી માતા આવ્યાં. અભિષેક પૂજન વગેરે કરવામાં આવ્યું. બંને પુત્રો પૂ. માજીના ખોળામાં હતા. સ્વામીજીને નિહાળતાં જ શ્રી પાંદુરંગ તેમને મળવા માટે દોડ્યા. શ્રી પાંદુરંગના અંગ ઉપર કપડાં હતાં. અને સ્વામીજી સોડામાં હતા, તેથી તે સ્વામીજીને અડકી ન પડે તે હેતુથી બાજુના લોકોએ તેમને અટકાવ્યા. પણ જેમ દીપક તરફ પતંગિયું ખેંચાય તેમ શ્રી પાંદુરંગને પણ, સ્વામીજીને નિહાળતાં આકર્ષણ થવા માંડ્યું. પૂ. માજીએ સ્વામીજીને કહ્યું, 'હમણાં જ બાળકને ઉપનયન સંસ્કાર આપ્યા છે, ગુરુદેવ, બાળક ઉપર હરહંમેશ કૃપાદષ્ટિ રાખજો, એ જ આપના ચરણે અમારી નમ્ર વિનંતી છે.' સ્વામીજીએ સસ્મિતવદને કહ્યું, 'અમારો પાંદુરંગ અમને સોંપી દો !'

ગતાંકમાં જણાવેલ કે, પૂ. માતાજીએ ગર્ભધારણ કર્યો તે જ સમયે સ્વામીજીએ પોતાનું તપતેજ ગર્ભને અર્પણ કર્યું હતું. 'જગતના ઉદ્ધાર માટે બાળક મને સોંપી દો.' એમ સ્વામીજી બોલ્યા ત્યારે આજથી જ પાંદુરંગને તમારા ચરણમાં મૂકી દીધો છે, આપ જ તેનું સર્વસ્વ બનો' તેમ માજીએ જણાવ્યું. વળી સ્વામી મહારાજે કૌતુકથી બાળકને પૂછ્યું, તું કોનો છે ? ત્યારે સહજ રીતે આત્મીયતાથી શ્રી પાંદુરંગ બોલ્યા, 'સ્વામી, હું આપનો જ છું.' આથી સ્વામીજીને અનહદ આનંદ

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૪

॥ જીવનનો મોટો પુરસ્કાર અને દોલત 'સમય' છે ॥

થયો ને કહ્યું, ‘હું તને યોગીઓના ઉચ્ચ સ્થાને લઈ જઈશ’ સ્વામીજીએ તેમના તપના સામર્થ્યથી શ્રી પાંડુરંગને યોગમાર્ગે લગાડ્યા.

નરસોબાવાડીનું કાર્ય પત્યા પછી, બંને પુત્રો સહિત પૂ. માજી ગોધરા મુકામે પાછાં ફર્યા. આઠ વર્ષની વામનમૂર્તિ હવે દિનપ્રતિદિન વધારે તેજસ્વી ભાસવા લાગી. બ્રહ્મતેજ જાગૃત થયું. શાળાજીવનના અન્ય એક પ્રસંગમાં, પ્રાથમિક શાળાની છેલ્લી પરીક્ષા વખતે, ગંગાઘાટ ઉપર નિબંધ લખવા જણાવેલ. તેમાં શ્રી પાંડુરંગે ગંગાઘાટનું આબેહૂબ વર્ણન કર્યું. નિબંધ વાંચતાં જ જાણે કે ગંગાઘાટ સામે જ દેખાય. પરીક્ષક તો તે નિબંધ વાંચીને ચકિત થયા. આથી શ્રી પાંડુરંગને બોલાવીને તેમણે પૂછ્યું, ‘કાશીમાં તું કેટલાં વર્ષ રહ્યો હતો ? પૂજ્યશ્રીએ તાબડતોબ પ્રત્યુત્તર આપ્યો; ‘સાહેબ, તે શહેર જ ક્યાં આવ્યું તેની મને ખબર નથી.’ આથી પરીક્ષકોને ઘણું જ આશ્ચર્ય થયું. શ્રી પાંડુરંગની પ્રશંસા કરતાં કહ્યું, ‘આજ સુધી આવો તેજસ્વી બુદ્ધિમાન વિદ્યાર્થી ખરેખર જોયો નથી.’ આમ સને ૧૯૧૩માં પ્રાથમિક શાળાની અંતિમ પરીક્ષા તેમણે પસાર કરી પણ જ્યારથી શ્રી ટેમ્બેસ્વામીની નરસોબાવાડીમાં મુલાકાત થઈ, ત્યારથી ગુરુપ્રાપ્તિ માટેની હરહંમેશ તાલાવેલી થવા માંડી. મન હંમેશ માટે બેચેન રહેતું અને કેટલીકવાર ગુરુપ્રાપ્તિની ઝંખના રાત-દિવસ કરતાં કરતાં, રડી રડીને આંખો પણ સૂજી જતી.

ઉપનયન સંસ્કાર થયા બાદ શ્રી પાંડુરંગ સંપૂર્ણ રીતે કર્મકાંડી બન્યા. સવારમાં ઊઠી ઠંડા પાણીથી સ્નાનાદિક કર્મ આચરતા. સંધ્યા વગેરે કરી આન્હિક કર્મોમાં નિમગ્ન રહેતા. કેટલાય કલાકો સુધી પ્રભુભક્તિમાં તન્મય રહેતા. રામનામનું અખંડ સ્મરણ, ગણેશ આરાધના, ગણેશ અથર્વશીર્ષના પાઠ અગણિત નિશદિન કરતા. આવા પાઠ તો લાખોની સંખ્યામાં

તેમણે કર્યા હતા. સાથે સાથે હનુમાનચાલીસાના પાઠ પણ હજારોની સંખ્યામાં નિશદિન કરતા. પ્રાતઃકાળથી આઠ કે નવ પર્યંત આ નિત્યકર્મ ચાલુ જ રહેતું. ગુરુનો મેળાપ ક્યારે થશે ? તે જ તમન્નામાં કેટલીયવાર બેશુદ્ધ બની જતા. ગુરુપ્રાપ્તિ માટે આવી કેટલીય કઠિન ક્ષણો વીતી જતી. આર્ત સ્વરે રડી રડીને ગુરુમાઉલીને યાદ કરતા તેમના મનની આવી દયનીય સ્થિતિ નિહાળીને દયાળુ ગુરુમાઉલીને દયા આવતાં સ્વપ્નામાં શ્રી વાસુદેવાનંદ સરસ્વતીની સાથે હુક્કાવાળા સાંઈબાબાએ પ્રેમથી દર્શન આપ્યાં. કૃપાદષ્ટિ કરી પૂછ્યું, ‘કેમ રડે છે ? પ્રસન્નચિત્તથી ગુરુમહારાજે આજ્ઞા કરીને ‘પોથી વાંચ’નો આદેશ આપી બંને સંતો અંતર્ધ્યાન થયા. પાંડુરંગને પૂર્ણ શાંતિ મળી. મામાએ ગુરુચરિત્રની પોથી શ્રી પાંડુરંગને આપી. સંકડોની સંખ્યામાં તેનાં પારાયણ કર્યાં. આમ અભ્યાસ સાથે નિત્યકર્મ ચાલુ જ રહેતું. પ્રાથમિક શિક્ષણ પૂરું થયા બાદ, ગોધરાની તેલંગ હાઈસ્કૂલમાં તેઓ દાખલ થયા. તેઓ સ્વાભિમાની ને સત્યનું સમર્થન કરનારા તો હતા જ. તેમનામાં દાંભિકવૃત્તિનો અંશ પણ ન હતો. તેમનામાં તો પરશુરામનું ક્ષાત્રતેજ અને વસિષ્ઠનું બ્રહ્મતેજ હતું.

તેલંગ હાઈસ્કૂલમાંનો એક પ્રસંગ :

ઈ.સ. ૧૯૧૭-૧૮ની વાત છે. શ્રી પાંડુરંગ પાંચમા કે છઠ્ઠા ધોરણમાં અભ્યાસ કરતા હતા. તેમના વર્ગમાં એક શ્રીમંતનો પુત્ર ઘમંડમાં બીજા વિદ્યાર્થીઓને તુચ્છ સમજે. પૈસાની લાલચથી તેણે ઘણા મિત્રોને એકઠા કર્યા. તેમાં એક વખત શ્રી પાંડુરંગ તેમ જ તે છોકરાને કંઈક બોલાચાલી થઈ. શ્રી પાંડુરંગે આ ઘમંડી છોકરાનું અભિમાન ઉતારવાનો નિર્ણય કર્યો. એક રવિવારે સાંજના ચાર વાગે બંને જણાએ એકબીજાનો સામનો કરવા માટે પડકાર કર્યો. તે શ્રીમંતના દીકરાએ ૬૦ થી ૭૦ જણાની ટોળકી એકઠી કરીને, મેશરી (અનુસંધાન પેજ નં.૩ ઉપર)

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૫

॥ ભય આપણી સ્થિરતા અને પ્રગતિમાં મોટું બાધક છે ॥

ચિત્રગુપ્તનો ચોપડો

ૐ મકરંદ દવે

એક દિવસ યોગી હરનાથની પાસે હું બેઠો હતો. ત્યાં એક ભાઈ આવ્યા. તે રેલવેમાં નોકરી કરતા હતા. મારા પરિચિત હતા. એમની દસેક વર્ષની પુત્રીનું સર્પદંશથી અવસાન થયું હતું અને એનો ઘેરો વિષાદ એમના ચહેરા પર દેખાઈ આવતો હતો. એ ભાઈએ કેવી રીતે સર્પદંશ થયો તેની વાત કરતાં કહ્યું :

‘સાંજે નિશાળેથી છૂટીને છોકરી ઘેર આવી. ભંડકિયામાં છાણાં લેવા ગઈ તો કાળોતરો કરડ્યો. સાપે એટલા જોરથી દાઢ બેસાડી કે છોકરીએ હાથ ખેંચી લીધો તો સાપ ક્યાંય સુધી ખેંચાઈ આવ્યો. હું ત્યારે હાજર ન હતો. પણ છોકરીની ચીસ સાંભળી ઘરનાં બધાં દોડ્યાં. સાપ નાસી ગયો. છોકરીને તત્કાળ દવાખાને પહોંચાડી. છેલ્લી ઘડીએ મારો મેળાપ થઈ શક્યો. એના અંતકાળે હાજર રહી શક્યો એટલું જ. કાંઈ કારી ન ફાવી. છોકરી છાણાં લેવા ગઈ એ પહેલાં થોડી જ વારે મારાં મા છાણાં સરખાં કરવા ગયાં હતાં, પણ તેમણે સાપ જોયો ન હતો. મારી દીકરીનો કાળ આવ્યો હશે; બીજું શું?’

આ ભાઈનાં માતૃશ્રી અત્યંત વૃદ્ધ છે. અવસ્થાને આરે પહોંચેલાં. ઘડીભર એમ થઈ જાય કે આવી ઊગીને ઊભી થતી અને રમતી-જમતી બાળાને જ સર્પ કેમ કરડ્યો હશે? કોઈનું પણ આવું મૃત્યુ કરુણ ગણાય, પણ થોડી ક્ષણોમાં જ એક ખર્યા પાનને બદલે ખીલતી કૂંપળને જ કાળની દાઢ કાપી નાખે, ત્યારે મન વિચારે ચડી જાય છે : આમ કેમ? આવા પ્રસંગોમાં વિધિની વિચિત્રતા સિવાય કાંઈ દેખાતું નથી. મેં યોગી હરનાથને પૂછ્યું :

‘આવા અઘટિત અને અકાળ મૃત્યુનો કાંઈ ખુલાસો મળી શકે ખરો?’

‘ખુલાસો તો દરેક વાતનો હોય છે, ભાઈ! પણ એને વાંચવા માટે કોણ મથે છે?’

યોગી હરનાથે ગંભીર ભાવે કહ્યું. આ કરુણ બનાવ તેમના સમભાવી હૃદયને સ્પર્શી ગયો લાગ્યો. પણ પેલા ભાઈનો વિષાદ દૂર કરવા એમણે ન આશ્વાસન આપ્યું, ન કોઈ ઉપદેશ આપ્યો. આવે પ્રસંગે સંસારની અસારતા ને ક્ષણભંગુરતાનું ગાણું ગમે તે ગાઈ શકે છે. યોગી હરનાથે આમાંનું કાંઈ ન કર્યું. પેલા ભાઈ તરફ એક અત્યંત કરુણાભરી દષ્ટિ નાખી તે ઊંડાં ધ્યાનમાં સરી ગયા. થોડી વાર શાંતિ છવાઈ ગઈ. જાણે સ્પર્શ કરી શકીએ એવી સઘન શાંતિ. યોગી હરનાથે નેત્રો ખોલ્યાં ત્યારે એક જુદી જ ચમક હતી. વાતનો દોર સાંધતાં તેમણે મને કહ્યું :

‘આ વિશ્વમાં કાંઈ અકારણ નથી; અહેતુક નથી અને અચાનક-અકસ્માતરૂપે પણ નથી. દરેકના કાર્યકારણની સાંકળ અદીઠ રીતે વણાઈ ગઈ હોય છે. તમારા દરેક કર્મનો હિસાબ રાખનાર કોઈ બેઠું છે તે કદાપિ ન ભૂલશો. યમરાજના દરબારમાં ચિત્રગુપ્તને ચોપડે તમારું કાર્ય ચડી ગયું જ હોય છે.’

યોગી હરનાથને મુખે આવી પૌરાણિક કલ્પના સાંભળી મને નવાઈ લાગી. તેમણે તરત જ કહ્યું :

‘ચિત્રગુપ્તનો ચોપડો એ પરીકથા જેવું લાગે છે ને! પણ ખોટું નથી હોં ભાઈ, તલમાત્ર ખોટું નથી. આપણા પૌરાણિક દષ્ટાઓ શબ્દના સ્વામી હતા અને બહુ કલ્પનારમ્ય રીતે એ સનાતન સત્ય કહેતા આવ્યા છે. ચિત્રગુપ્તનો ચોપડો તો ગુરુમહારાજની કૃપાથી થોડો ઘણો હું વાંચી શકું છું એટલે આ કહું છું. ચિત્રગુપ્ત એટલે તમારા દરેક કાર્યની તમારા અંતઃકરણ પર જે છાપ પડ્યા કરે છે તે-ગુપ્ત ચિત્ર. દરેક કાર્યની સૂક્ષ્મ સંસ્કારરૂપે ફોટો-ફિલ્મ પડી જાય છે. મૃત્યુ પછી પણ એ માનવીની સાથે આવે છે અને સમય જતાં પાકકાળે એનાં ફળ ભોગવવાં જ પડે છે.’

પણ યોગી હરનાથે આ વાતની પછી વિશેષ ચર્ચા ન કરી. જીવનના ગૂઢ પ્રશ્નો વિશે કોઈ વાર,

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૬

॥ કઠિનાઈ અને વિરોધ તે બે તમારા પરાક્રમને પ્રકાશિત કરે છે ॥

કોઈ વિદ્વાનનો મત હું ટાંકતો તો યોગી હરનાથ હસીને કહેતા :

‘અમારે ત્યાં તો યોગદષ્ટિની સર્ચલાઈટથી બધું જોવામાં આવે છે. યોગીને મન અનુમાન-પ્રમાણની કંઈ કિંમત નથી. એ તો યોગજ પ્રત્યક્ષમાં માને છે.’

અને આજે આ ‘યોગજ પ્રત્યક્ષ’ દષ્ટિનો મને પુરાવો મળી ગયો. યોગી હરનાથે પેલા ભાઈને પૂછ્યું :

‘તમે આ પહેલાં... ગામના સ્ટેશનમાસ્તર તરીકે કામ કરતા હતા ?’ ‘જી, હા.’

‘ત્યારે તમારા ક્વાર્ટર્સની સામે એક લીમડો હતો. લીમડા નીચે પાણીની નાંદ હતી અને ત્યાં તમે બકરી બાંધતા ?’

‘જી, હા. બરાબર.’

‘અચ્છા, એ જગ્યાની પાસે એક બગીચા જેવું હતું ને ત્યાં તમારી દીકરી ફૂલો ચૂંટવાં જતી ?’

‘જી, હા. પૂજાનાં ફૂલો અમે એ ફૂલવાડીમાંથી લાવતાં અને મારી દીકરી ઘણી વાર ફૂલો લેવા જતી.’

‘ત્યારે તમારી દીકરીને પગે ખરજવું થયું હતું ?’

‘હા. બરાબર. ઘણા ઉપચાર કરેલા પણ મટતું ન હતું.’

‘તો એ સમયે પણ આ સર્પે તેને ફૂલવાડીમાં દંશ દેવા પ્રયત્ન કર્યો હતો, પણ સમય પાક્યો ન હોવાથી એ ફાવ્યો ન હતો. ત્યાંથી એ માલગાડીના વેગનમાં ચડ્યો. અહીં ઊતર્યો. દરેક પ્રાણીને તે જાણે કે ન જાણે પણ પૂર્વકર્મનો વેગ ખેંચી જાય છે. એ પ્રકૃતિની અંધ પણ અચૂક શક્તિ છે ને પોતાનો હિસાબ પતાવે ત્યારે જ જંપે છે.’

પેલા ભાઈ તો આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયા. મારે માટે પણ કર્મની ગહન ગતિમાં તેજનો એક લિસોટો પડતો હતો. યોગી હરનાથે જે સ્થળનું વર્ણન કર્યું ત્યાં તે કદી ગયા ન હતા કે આ રીતે છોકરીને પણ જોઈ ન હતી. યોગી હરનાથે આગળ કહ્યું :

‘આટલી સ્થૂળ ભૂમિકાની વાત એટલા માટે કરી કે એની પાછળ રહેલી જે સૂક્ષ્મ શક્તિ કાર્ય કરે છે એની તમને પ્રતીતિ થાય; નહિ તો-’ મારા

તરફ ફરી સહેજ મલકી યોગી હરનાથે ઉમેર્યું : ‘યોગી ઉપર તો આક્ષેપ છે કે દીવાલ પાછળ શું છે એ ન દેખે ને બ્રહ્માંડ પારની વાતો કરે, ખરુંને ?’

‘દીવાલ દૂર કરે તો નહિ.’ મેં કહ્યું.

પેલા ભાઈએ આ બધી હકીકત સાચી છે એની સંમતિ આપી એટલે યોગી હરનાથે સૂક્ષ્મ જગતનો પડદો ઊંચકતાં કહ્યું :

‘આવી નિર્દોષ, નાની બાળાને સર્પદંશ થાય એટલે લાગી આવે એ સ્વાભાવિક છે. પણ પૂર્વજન્મમાં આ છોકરીએ એક માણસને ઝેર દઈ મારી નાખ્યો હતો. એનું વેર લેવા તે સર્પ થયો. માણસનું વેરઝેર એને કેટલી અધમ કક્ષાએ ખેંચી જાય છે એ તમે જોઈ શકો તો વેરવૃત્તિને કદી અંતરમાં સ્થાન ન આપો.’

ભૂતકાળની આટલી વાત કરી ભવિષ્યનું સૂચન આપતાં યોગી હરનાથે પેલા ભાઈને કહ્યું :

‘તમારી દીકરીના મરણથી તમે એને સદાને માટે ખોઈ નથી નાખી. અફસોસ ન કરશો. તમારી સાથે એના ઋણાનુબંધ હજુ છે, અને તમારે ત્યાં એ ફરી વાર દીકરી તરીકે જન્મ લેશે. તમારી પેલી છોકરીનો જ જીવાત્મા આવ્યો છે એની નિશાની પણ તમને મળી જશે. એના પગે ખરજવા જેવો ડાઘ હશે. શિવગુરુની કૃપા હો !’

મેં જોયું તો પેલા ભાઈના ચહેરા પરથી ઉદાસી ચાલી ગઈ હતી. શ્રદ્ધાનો નવો ઝગારો હતો. આ ભાઈને ત્યાં પછી પુત્રીનો જન્મ થયો ને તેને પગે ખરજવા જેવો ડાઘ પણ હતો. હજારો પુસ્તકો અને પ્રવચનો કરતાં આવો એકાદ નક્કર અનુભવ માણસની આંખો ઉઘાડી દે છે. એ દિવસે ચિત્રગુપ્તના ચોપડાની એક લીટી જાણે યોગી હરનાથે વાંચી બતાવી. સામાન્ય રીતે આવી બાબતોમાં એ મૌન રહે છે. પણ એક પિતાની દારુણ વ્યથા જોઈ એમનું કરુણાભર્યું અંતર ઊઘડી ગયું હશે.

શબ્દોના આશ્વાસનમાં આપણે શાંતિ ખોળીએ છીએ, પણ સત્યની ઝલક પામીએ તો ?

રેફરન્સ - યોગી હરનાથના સાંનિધ્યમાં, ત્રીજી આ. પૃ. ૪૧

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૭

॥ કોઈપણ કામને ટાળો નહિ અને એવું કોઈ કામ ન કરો કે પછી પસ્તાવું પડે ॥

સુખકરને પ્રણામ - દુઃખકરને પ્રણામ

ૐ શ્રી રવીન્દ્રનાથ ઠાકુર

જે માણસ મિત્રની પાસેથી કદી આઘાત પામતો નથી, માત્ર સ્નેહ-સન્માન જ પામે છે, તે અભાગી, મિત્રતાના પૂરા આસ્વાદથી વંચિત રહે છે.

જગતમાં આપણો આ દુઃખનો હિસ્સો સંપૂર્ણ ન્યાયસંગત હોય જ, એમ બનતું નથી. જેને આપણે અન્યાય કહીએ છીએ, તેનો પણ આપણે સ્વીકાર કરવો જોઈએ. અત્યંત કાળજીપૂર્વક સૂક્ષ્મ હિસાબનો ચોપડો ખોલી માત્ર ન્યાયપૂર્વકનું હોય તેના પર જ પોતાની જાતને ઉછેરવી એ તો બને એવું જ નથી હોતું. અને બને તોયે તેમાં આપણું મંગલ નથી હોતું. અન્યાય અને અનુચિતનો પણ આપણે યોગ્ય રીતે સ્વીકાર કરી શકીએ, એવું આપણું સામર્થ્ય હોવું જોઈએ.

પૃથ્વીમાં આપણે ભાગે જે સુખ આવે છે, તે પણ શું એકદમ હિસાબસર આવે છે ? ઘણી વાર ગાંઠથી આપણે જે દામ ચૂકવીએ છીએ તેના કરતાં વધારે ખરીદ કરી બેસતા નથી ? પણ ત્યારે આપણે કદી એવો વિચાર નથી કરતા કે આપણે એને લાયક નથી. બધું જ ખાસ્સા અસંકોચપૂર્વક બથાવી પાડીએ છીએ. શું દુઃખની વખતે જ માત્ર ન્યાય અન્યાયનો હિસાબ મેળવવાનો ?

તેનું એક કારણ છે. ગ્રહણ અને વર્જનની મારફતે જ આપણા પ્રાણની ક્રિયા ચાલતી હોય છે. આપણા પ્રાણનો, આપણી બુદ્ધિનો, આપણા સૌંદર્ય-બોધનો, આપણી મંગલ પ્રવૃત્તિનો ખરું જોતાં આપણી સમસ્ત શ્રેષ્ઠતાનો મૂળ ધર્મ જ એ છે કે તે માત્ર લેશે જ નહિ, ત્યાગ પણ કરશે.

એટલા માટે જ આપણા આહારમાં પણ ખાદ્ય અંશ હોય છે, તેમ અખાદ્ય અંશ પણ હોય છે એ

અખાદ્ય અંશનો શરીર પરિત્યાગ કરે છે. જો બરાબર જોખીને કેવળ ખાદ્ય પદાર્થ જ આપણે ગ્રહણ કરીએ, તો તેથી શરીર ચાલશે નહિ, વ્યાધિગ્રસ્ત થઈ જશે. આપણને શું માત્ર પાચનશક્તિ ને પાચનયંત્ર જ છે ? આપણને ત્યાગશક્તિ અને ત્યાગયંત્ર પણ મળેલાં છે- તે શક્તિને, તે યંત્રને આપણે કામ આપવું જોઈશે. તો જ ગ્રહણ-વર્જનના સામંજસ્યથી પ્રાણની પૂર્ણતા સંધાશે.

તે જ પ્રમાણે સંસારમાં આપણને કેવળ ન્યાય હોય તે જ મળે, કોઈ આપણા પ્રત્યે અન્યાય ન કરે એવો નિયમ નથી. સંસારમાં ન્યાયની સાથે અન્યાય ભળેલો હોય, તે આપણા ચારિત્ર્ય ઘડતરને માટે અત્યંત આવશ્યક છે. નિઃશ્વાસ-પ્રશ્વાસની ક્રિયાની પેઠે આપણા ચારિત્ર્યમાં એક સ્વાભાવિક શક્તિ હોવી જોઈએ. જેથી આપણે જે આપણું પ્રાપ્ય હોય તેટલું અનાયાસે ગ્રહણ કરીએ અને જે ત્યાજ્ય હોય, તે વિના ક્ષોભે ત્યાગી શકીએ.

દુઃખ અને આઘાત ન્યાયી હોય કે અન્યાયી હોય, પણ તેના સંસ્પર્શથી પોતાને પૂરેપૂરા બચાવીને ચાલવાનો અતિ પ્રયત્ન કરીએ, તો તેથી આપણું મનુષ્યત્વ દુર્બળ અને વ્યાધિગ્રસ્ત બની જાય છે. જગતની નિંદા, અન્યાય અને દુઃખકષ્ટને જેઓ છૂટથી સંકોચ વગર ગ્રહણ કરી શકે છે, તેઓ બલિષ્ઠ બને છે એટલું જ નહિ, તેઓ નિર્મલ પણ થાય છે.

આથી સમગ્ર મન-પ્રાણથી તૈયાર થાઓ. જેઓ સુખકર છે તેમને પ્રણામ કરો અને જેઓ દુઃખકર છે તેમને પણ પ્રણામ કરો. તો જ સ્વાસ્થ્ય મળશે, શક્તિ મળશે.

રેકૉર્ડ્સ - 'શાંતિનિકેતન' નવનીત, નવેમ્બર-૧૯૭૧

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૮

॥ ભાગ્ય બહાદુર અને કર્મઠ વ્યક્તિને જ સાથ આપે છે ॥

પ.પૂ.શ્રી રંગ અવધૂત મહારાજશ્રી સાથેના પ્રસંગો

ૐ શ્રી છોટુભાઈ ડી. શાહ

(સને ૧૯૧૯ થી ૧૯૬૯ સુધીના પરિચયમાં)

પૂજ્યશ્રીનો સર્વ પ્રથમ પરિચય સને ૧૯૧૯માં થયો. મોડેલ હાઈસ્કૂલ-આદર્શ વિનય મંદિર અમદાવાદમાં પૂજ્યશ્રી સંસ્કૃતના શિક્ષક તરીકે પૂર્વાશ્રમમાં હતા ત્યારે હું અંગ્રેજી ચોથા ધોરણમાં ભણતો હતો અને મોનિટર તરીકે અવારનવાર મળવાનું થતું. પૂ. અમૃતલાલ મોદીજી પણ તે સ્કૂલમાં શિક્ષક તરીકે સાથે જ હતા. મેં તથા મારા મિત્રોએ પહેલાં પર્શીયન ક્લાસમાં જવાનું પસંદ કર્યું કારણ કે તેમાં માર્ક્સ વધારે મળતા હતા. પૂ.શ્રીએ કહ્યું કે પૂ. મોદીજી મારફત વાત મળી કે તમે મોટા થઈને ગીતા વાંચશો કે કુરાન? પર્શીયન પહેલાં સહેલું હોય છે પણ પછી અઘરું હોય છે જ્યારે સંસ્કૃત પહેલાં અઘરું પણ પછી સહેલું અને બહુ રસમય હોય છે અને આપણાં શાસ્ત્રો એ ભાષામાં લખાયેલાં છે. આ જાણીને અમે બધા સંસ્કૃતના વર્ગમાં જોડાયા અને પૂ.શ્રીનો પરિચય ઉત્તરોત્તર વધતો ગયો. મને નોંધપોથી લખવાની ટેવ હોવાથી ત્યારે મેં લખેલું કે ખરા ગુરુજી આ કહેવાય. અને આગળ ઉપર આ ગુરુજી મહાત્મા થશે અને અનુભવના અંતે તે મહાત્મા જ નહિ પણ શ્રી દત્તાવતાર પરમાત્મારૂપે ભક્તજનોમાં પ્રખ્યાત થયા છે અને પૂજાયા છે.

સ્કૂલના ટાઈમ પછી પૂજ્યશ્રી પાસેથી ગીતાજીના શ્લોકો શીખવા માંગ્યા પણ એમનું અગાધ જ્ઞાન અમે શી રીતે પચાવી શકીએ? પહેલા અધ્યાયનો ૧લો શ્લોક 'ધર્મક્ષેત્રે કુરુક્ષેત્રે' રોજ એક કલાક સમજાવતાં પૂરા સાત દિવસ થયા. પછી તો પરીક્ષાના કારણે એટલેથી એ રહી ગયું.

પૂજ્યશ્રી સ્કૂલના મકાનમાં જ રહેતા હતા અને મને પણ સ્કૂલના પ્રિન્સિપાલસાહેબે ત્યાં રહેવાની

રજા આપી હતી. શ્રી ગુજરાત વૈશ્યસત્તા બોર્ડિંગમાં કે જ્યાં બી.એ. સુધી ભણવાની, ખાવાની, કપડાંની, રહેવાની ફી સગવડ આપવામાં આવતી હતી ત્યાંથી અસહકાર કરવાને લીધે મને તથા મારા બીજા સાથીઓને કાઢી મૂકવામાં આવ્યા હતા. અમદાવાદમાં રહેવાનું કોઈ સ્થાન ન હતું એટલે પ્રિન્સિપાલની રજાથી સ્કૂલમાં રહ્યો હતો. અમે પૂજ્યશ્રીની દિનચર્યા જોતા હતા તે વખતે તો લાભ લેવાયો નહિ પણ પૂર્વજન્મની પ્રીત હશે કે ભણી રહ્યા પછી પણ લગની લાગેલી રહી.

અભ્યાસકાળ દરમિયાન દારૂના પીઠા પર પૂજ્યશ્રી સાથે પીકેટીંગ કરેલું. પૂજ્યશ્રીની દારૂડિયાને સમજવાની રીત જુદી હતી. પોતે પહેલાં ચા છોડી પછી જ દારૂડિયાને કહેતા અને સર્વ માની જતા. ખાદીની ટોપી, ઝભ્ભો અને લાંબા વાળવાળાને મહાત્મા કહેતા અને તે હોય ત્યાં સુધી કોઈ પીઠામાં જવાની હિંમત કરતા નહિ એવો એમનો પ્રભાવ હતો. ચંદાનાં બોયકોટના સરઘસમાં એમણે આગળ પડતો ભાગ લીધેલો અને અમે તેમાં જોડાયા હતા. ત્યારથી ચંદા-કોફી બંધ જ છે. પરદેશમાં વર્ષોનો વસવાટ છતાં વ્યસન પડેલું નથી એ ગુરુની કૃપા.

પૂજ્યશ્રી તેમના જન્મદિવસે સેવમમરા ખાતા અને હું મારા જન્મદિવસે મિસ્ટાન ખાતો એ વિશે વાત નીકળતાં કહે કે આપણે એવાં શું કાર્ય કર્યું છે કે ઉત્સવ કરીએ? આપણો જન્મદિવસ બીજા ઉજવે ત્યારે જીવ્યું કહેવાય અને શ્રી રંગ જયંતી નારેશ્વર અને અન્ય સ્થળોએ ધામધૂમથી ઉજવાતી થઈ એ આપણે સૌ જોઈએ છીએ. પૂજ્યશ્રીનો એકપણ શબ્દ ખોટો પડ્યો જાણ્યો નથી.

પૂજ્યશ્રી સ્કૂલમાંથી અમને વિદ્યાર્થીઓને

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૯

॥ ક્રોધ મૂર્ખતાથી શરૂ થાય છે અને પસ્તાવાથી પૂર્ણ થાય છે ॥

ઉત્કંઠેશ્વર મહાદેવ ને પાસેના કેદાર મહાદેવની ટ્રીપમાં લઈ ગયા હતા. તે વખતે શ્રી રતનલાલ મહાત્મા પૂ. મોદીજી પણ સાથે હતા. એમને ઘણી રીતે બોધ આપ્યો હતો અને ખાસ કરીને અભયના પાઠ શીખવ્યા હતા. ઊંચી ટેકરી પર ચઢાવી ઝૂંનો ઉચ્ચાર કરાવ્યો હતો તે હજી યાદ છે. કેદારમાં વાત્રક નદીના કાંઠે ઝાડી હોવાથી રાત્રે વાઘ પાણી પીવા આવતો. પૂ.શ્રી રાત્રે ત્યાં રહ્યા અને હિંમત હોય તે શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓને સાથે રહેવું એમ કહેલું. ઘણા સાથે રહ્યા તેમાંનો હું હતો. વાઘ આવેલો અને તાપણાથી ભાગી ગયેલો એવું જાણ્યું હતું. આનું તાજું સ્મરણ માણગાંવમાં પ.પૂ. વાસુદેવાનંદસરસ્વતી સ્વામીમહારાજના જન્મસ્થાનમાં અમે બધા ગયા ત્યારે ઊંચી ટેકરી પર કે જ્યાં સ્વામીજી મહારાજ તપ કરતા હતા ત્યાં પૂ.શ્રીએ ‘ગાયત્રિ રેવા રવમધુરમ્’ લલકાર્યું ત્યારે સ્વર્ગનો આનંદ અનુભવ્યો.

સને ૧૯૨૨માં વિનિત થયો એટલે નોકરી કરવાની ફરજ પડી. મારો વિચાર વેપારી લાઈનમાં જવાનો હતો. પણ ઓછા પગારને લીધે તે લાઈનમાં ઠેકાણું પડ્યું નહિ જેથી ભીલસેવામંડળમાં ઝાલોદ આશ્રમમાં પૂ. અંબાલાલભાઈ વ્યાસ હતા તેમને ત્યાં જવા ઈચ્છા હોય તો ચિઢી આપવાનું પૂ.શ્રીએ કહ્યું પણ મેં ના પાડી જેથી લીંબોદ્રા (તા.વિજાપુર) ગામે અંગ્રેજી સ્કૂલમાં માસ્તર તરીકેની નોકરી પૂ.શ્રીની ચિઢીથી મળી. ત્યારબાદ ૧૯૨૪માં સીંગાપુર વેપારી લાઈનમાં ગયો. ત્યાં પૂ. મોદીજીના સગા અમારે ત્યાં નોકરી કરવા આવ્યા અને પૂ.શ્રી રંગ અવધૂત મહારાજશ્રીની વાત કરી એ જ અમારા પૂર્વાશ્રમના સંસ્કૃતશિક્ષક શ્રી પાંડુરંગ વિઠ્ઠલ વળામે સાહેબ. એથી ફરી પત્રવ્યવહાર શરૂ થયો અને દેશમાં આવું ત્યારે અચૂક નારેશ્વર જતો તથા પૂ. મોદીજીને મળી બધી વિગત મેળવતો ને નારેશ્વરની પ્રવૃત્તિઓમાં અને પુસ્તકોના પ્રકાશનોમાં બનતો ફાળો આપતો રસ લઉં છું.

પૂ.શ્રીના નાનાભાઈ શ્રી નારણભાઈનું સ્મરણ વિસરાતું નથી, તેમની માંદગી અને સ્વર્ગવાસ વિશે પૂ.શ્રીએ મને સ્વહસ્તે સીંગાપુર પત્ર લખેલો. ત્યાર પછીનો પૂ. મોદીજી પાસે મને ઘણા પત્રો પૂ.શ્રીએ લખાવેલા છે તેવા ૧૦૮ પત્રો મેં નોંધી રાખ્યા છે અને તે શ્રી ડો. હરિપ્રસાદ જોશીને સુપરત કર્યા છે તેમાંથી ભક્તજનોને ઉપયોગી હશે તે છપાશે. તેમાં નારેશ્વરની પ્રગતિ-પ્રવૃત્તિ અને પૂ.શ્રી વિશે ઘણું જાણવાનું મળે એમ છે.

સને ૧૯૩૦માં મારા લગ્ન થયા પછી મારાં પત્ની સૌ. ગીરજાબેન સાથે નારેશ્વર જતો અને ખૂબ આનંદથી વાતો કરતા. શરૂમાં પૂ.શ્રી દિવસે મૌન રાખતા અને રાત્રે વાતો કરતા. અમે બાળક જેવા સવાલો પૂછતા અને પૂ.શ્રી સરળ રીતે જવાબ આપતા. તે બધા ઘણીવાર ઘણાને કહ્યા છે ને લખ્યા પણ છે. પ્રસંગોનો કાળ આગળ પાછળ થવા બદલ ક્ષમા યાચું છું.

પૂ.શ્રીએ સંસ્કૃતની પરીક્ષા વખતે અમને બહુ ઓછા માર્ક્સ આપેલા ત્યારે બોર્ડિંગમાં સહન કરવું પડે તેમ હતું જેથી અમે પૂ.શ્રીને વિનંતી કરી એટલે બધાના માર્ક્સ ડબલ કરવાનું કહ્યું ત્યારે અમને ખાત્રી થઈ કે ‘વજ્રથીયે ઘણા કઠણ, પુષ્પથી પણ કોમળાં’ એવા મહાત્માના દિલનાં દર્શન થયાં. સંસ્કૃત વિદ્યાર્થીઓ માટે પૂ.શ્રીએ ‘ગીર્વાણિભાષાપ્રવેશ ભાગ ૧-૨’ લખેલા તેમાં વેદ-રામાયણ-ગીતા-રઘુવંશ વિગેરેમાંથી સુવાક્યો લીધાં જેથી સારા સંસ્કાર પડે. શ્રી ભંડારકરના પુસ્તકોમાં વ્યાકરણ-ગ્રામરને લક્ષમાં લઈ જેવાં તેવાં વાક્યો લખેલાં તે પૂ.શ્રીને બિલકુલ ગમેલા નહિ. પછી તો સંસ્કાર પ્રેરે તેવા ૧૦૦ શ્લોકનું પુસ્તક પણ પ્રગટ કરેલું. આવાં છપાયેલાં પાઠ્યપુસ્તકો આણંદ વગેરે સ્થળે હું પહોંચાડવા જતો અને ત્યાંથી આવતાં મોડું થઈ જતું તો પૂ.માજી મને જમાડતાં હતાં. તે વખતે પૂ.શ્રી ભાઉની પોળ

રાયપુરમાં રહેતા હતા. એ બધાનું સ્મરણ કરતાં એવું લાગે છે કે પૂર્વજન્મનો સંબંધ હરરોજ અને ભવિષ્યમાં પૂ.શ્રી લીલા કરવા આવે ત્યારે મને પણ બ્રાહ્મણનો અવતાર મળે એમ ઝંખવું કારણ કે તેમની દરેક રીતે સેવા કરી શકાય ને બધે હાજરી આપી શકાય.

એક વખત મ્હારા મોટાભાઈ સોમાભાઈ સાથે નારેશ્વર ગયો ત્યારે ઘણા ચમત્કાર જોવા મળ્યા. વડોદરામાં વહેલી સવારે ટ્રેઈનમાંથી ઊતરીને ઓળખીતાને ઘેર ગયા પણ તેમણે ઘર બદલેલું એટલે શું કરવું એ વિચારતા હતા. ત્યાં એક સાધુ પુરુષે સવારે ચાર વાગે દેખા દીધી અને તે ઘરમાં રહેનારનું નામ આપી અદૃશ્ય થઈ ગયા. તે ભાઈએ ઓળખીતાનું ઘર બતાવ્યું ત્યારે મ્હારા ભાઈએ કહ્યું કે તારા ગુરુજી શ્રી રંગ અવધૂત મહારાજ હતા જે માર્ગદર્શન કરી ગયા. નારેશ્વર પહોંચ્યા તે રાત્રે પૂ.શ્રીના સૂવાના સ્થાન પાસે ઘણા ભાઈઓ ફરતા હતા ત્યાં પૂ.શ્રીએ બૂમ પાડી કે ધર્મશાળામાં જાવ. પણ અમે બે ગયા નહિ એટલે ‘નો એક્સેપ્શન’ કોઈ અપવાદ નહિ’ કહીને ઠપકો આપ્યો ને હું સમજી ગયો. મારા મોટાભાઈ કહે કે તારા ગુરુજી ભારે ગુસ્સાવાળા જણાય છે. બીજે દિવસે પૂ.શ્રીએ કહ્યું કે નિયમનું પાલન તો થવું જ જોઈએને ? મ્હારા મોટાભાઈની ઈન્ડિપેન તેમના ગામમાં ચોરાઈ હતી તે જડે તો તારા ગુરુજી ખરા. એમ વાત થયા પછી છૂટા પડ્યા બાદ તેમનો પત્ર આવ્યો કે પેન જડી છે. આમ શ્રદ્ધા થઈ અને મારા સગાંસ્નેહી પણ મને તારા દત્તભગવાનનાં (પૂજ્યશ્રીનાં) દર્શન કરવા લઈ જાવ એમ કહેતા થયા અને આજુબાજુના ગામવાળા આવતા થયા. પૂજ્યશ્રીનો પ્રભાવ અને દત્તભાવનીની સિદ્ધિ એ મુખ્ય કારણ હતું.

સીંગાપુરમાં મને જે કંઈ મુશ્કેલીઓ પડતી તે વિશે પૂ.શ્રીને લખતો અને દિલનો ભાર હળવો કરતો. તેના ઉકેલનો પૂ.શ્રીના ઘણા પત્રોમાંના એક

એવા પત્રમાંથી થોડા ઉતારા લખું છું.

‘તમારી પેઢીને કેટલીક અગવડોમાં મુકાવું પડે છે ને તેને લીધે તમને ક્ષોભ અને દુઃખ થાય છે પરંતુ તમારી પેઢીમાં તમારા એકલાનું જ પ્રારબ્ધ ઓછું જ કામ કરે છે ? તમારા શેઠનું પ્રારબ્ધ આખીય પેઢીમાં સૌથી વધારે અગ્રસ્થાને રહે એ તો તમે સમજો છો એટલે એની સાથે સંકળાયેલા સૌને ઓછેવત્તે અંશે તેની અસર પહોંચ્યા વિના રહેતી નથી. માટે **પરમાત્માનું સ્મરણ કરતાં કરતાં પ્રારબ્ધની કઠીનાઈ સહી લેવી.**

તમારા હાથ નીચેના માણસોના અસંતોષના સંબંધમાં તેનાં કારણો તમે પોતે વધારે સહેલાઈથી સમજી શકો. એ કારણો દૂર કરવાથી એ અસંતોષ આપોઆપ શમી જશે. માત્ર કડકાઈ બતાવ્યા કરવાથી હાથ નીચેનો વર્ગ દર વખત માટે વશ રહી શકતો નથી. કડકાઈ ક્વચિત્ શોભે. પરંતુ એમની માગણીઓનો ને જરૂરિયાતોનો આપણે Humanly વિચાર કરી એમની સાથે વર્તવાથી અસંતોષ શમતાં વાર નહિ લાગે...

જાહેર પ્રવૃત્તિના કામકાજમાં પડનારનું લોહી વધારે જાડું થાય તો જ તે કામ કરી શકે છે. વધારે પડતી Sensitiveness રાખવી નકામી છે. શુભ કાર્ય કરનારને વિઘ્નસંતોષીઓ અનેક રીતે પજવીને કાયર કરવા મથે છે પણ આપણે શુભનિષ્ઠાથી કામ કરતાં હોઈએ તો જરાપણ ગભરાવાની જરૂર નથી. પરમાત્મા આપણી પડખે ઊભો જ છે એમ સમજીને કાર્ય કરવાથી ક્ષણિક ક્ષોભની છાયા પ્રસંગવશાત્ આવી જાય તોપણ તરત જ પાછી શાંતિ આવી જાય છે. તેમ છતાં પણ જો દિલ ના કબૂલ કરતું હોય તો એવી પ્રવૃત્તિથી દૂર રહે રહે જેટલું થાય તેટલું પ્રોત્સાહન-ઉત્તેજન આપ્યા કરવું. જાહેરજીવન જ એવું છે કે આજે ઘોડે ચઢાવી જેનો વરઘોડો ચઢતો હોય તેને કાલે ગધેડે બેસીને ફજેત થવાનો વારો આવી જાય છે. (કમશઃ)

સંત જ્ઞાનદેવ

ૐ રમણલાલ સોની

શ્રી રામાનંદ સ્વામી પોતાના શિષ્યો સાથે રામેશ્વરની યાત્રાએ નીકળ્યા હતા. તેઓશ્રીનો મહારાષ્ટ્રમાં આળંદી ગામના સીમાડે આવેલા હનુમાનના મંદિરમાં મુકામ હતો ત્યારે એક બાઈએ તેમને પ્રણામ કર્યાં. બાઈનું શરીર કૃશ હતું પણ મોં ઉપર તેજ હતું. સ્વામીજીએ બાઈને આશીર્વાદ આપ્યા : ‘પુત્રવતી ભવ.’

આવા આશીર્વાદ સાંભળી એ બાઈ ખડખડાટ હસવા લાગી અને સ્વામીજીને વાત કરી કે તેના પતિ સંન્યાસ ગ્રહણ કરી બાર વર્ષથી કાશીવાસ કરી રહ્યા છે. સ્વામીજીએ તપાસ કરાવી તો તેમનો શિષ્ય ચૈતન્યાશ્રમ જ એ બાઈનો પતિ વિઠ્ઠલપંત હતો. પત્નીની રજા વિના સંન્યાસ લેવાયો હતો એટલે સ્વામીજીએ ચૈતન્યાશ્રમને ફરી સંસારી બનવાની આજ્ઞા આપી.

ગુરુની આજ્ઞા માથે ચડાવી પંત ફરીથી ગૃહસ્થાશ્રમી બન્યા પણ શાસ્ત્રમત પ્રમાણે સંન્યાસીથી ફરી સંસારી બનાય નહિ એટલે બ્રાહ્મણ લોકોએ તેઓને ન્યાતબહાર મૂક્યા. વિઠ્ઠલપંત તેમની પૈતૃક મિલકત આપેગાંવમાં હતી તે છોડી શ્વસુરગૃહે આળંદીમાં આવીને રહ્યા.

ફરી ગૃહસ્થાશ્રમી થયા પછી તેમને નિવૃત્તિનાથ, જ્ઞાનદેવ અને સોપાનદેવ નામના ત્રણ પુત્રો અને મુક્તાબાઈ નામે એક પુત્રી થયાં. નિવૃત્તિનાથ મોટા હતા. જ્ઞાનદેવનો જન્મ સંવત ૧૩૪૧માં (કેટલાક ૧૩૨૭ કહે છે) શ્રાવણ વદ આઠમના રોજ કૃષ્ણ જયંતીના દિવસે થયો હતો.

નિવૃત્તિનાથનો યજ્ઞોપવિત-જનોઈ દેવામાં બ્રાહ્મણોએ વિરોધ કર્યો. આથી ઈશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા

રાખી વિઠ્ઠલપંત પુત્રપરિવાર સાથે ત્ર્યંબકેશ્વર ગયા. એક રાતે નિવૃત્તિનાથ બધાથી છુટા પડી ગુરુ ગોરખનાથના શિષ્ય ગૈનીનાથ પાસે પર્વતની ગુફામાં પહોંચી ચરણમાં શિષ્ય ઢાળી દીધું. બ્રહ્મબોધ કરી ગૈનીનાથે શ્રીકૃષ્ણની ઉપાસના કરવાની આજ્ઞા આપી. કેટલાક વખત ગુરુ પાસે રોકાઈ નિવૃત્તિનાથ માતાપિતા પાસે આવ્યા અને જ્ઞાનદેવને કૃષ્ણભક્તિનો ઉપદેશ કર્યો. આ વખતે જ્ઞાનદેવની ઉંમર માત્ર આઠ વર્ષની હતી.

વિઠ્ઠલપંતે બ્રાહ્મણો પાસે ક્ષમા માગી કે ગમે તે દંડ કરો પણ મને નાતમાં લો. બ્રાહ્મણોએ કહ્યું કે તમારા પાપનું ક્યાંય પણ પ્રાયશ્ચિત લખેલું નથી. તમે મૂએ જ તેમાંથી છૂટી શકશો. પંતને એટલું બધું લાગી આવ્યું કે ગંગા-જમુનાના સંગમતીર્થ પ્રયાગ જઈ જલસમાધિ લીધી. તેમની પત્નીએ પણ પતિની સાથે નદીમાં દેહ છોડ્યો.

આ સમયે નિવૃત્તિનાથની ઉંમર દસ વર્ષની હતી. બીજાં સગાંઓએ બાપદાદાની માલિકીના ઘરનો કબજો લઈ લીધો. ચારે બાળકો ઘર વગરના થઈ ગયા. ભિક્ષા માગી ગુજરાન ચલાવતા. પિતાના મામાના ઘેર પહોંચી ફરીથી બ્રાહ્મણોને પ્રાર્થના કરી કે અમે અનાથ છીએ અમને શરણે લો. કેટલાકને દયા આવી પણ કેટલાકે સંન્યાસીનાં છોકરાં કહી નિંદા કરી. ઘણી ચર્યાને અંતે સભાએ નિર્ણય સંભળાવ્યો કે તમારા માટે કોઈ પ્રાયશ્ચિત નથી. સંસારની મોહમાયા છોડી વૈરાગી થઈ હરિભજન કરો.

સભા વિસર્જન વખતે કોઈએ બાળકોને તેમના નામ પૂછ્યાં. જવાબ રહસ્યભર્યો હતો :

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૧૨

॥ લાંબી જિંદગી કરતાં ઊંડાઈવાળી જિંદગી જીવવી જોઈએ ॥

જગતથી નિવૃત્ત થયેલો તે નિવૃત્તિનાથ,
સકળ શાસ્ત્રનો વેત્તા તે જ્ઞાનદેવ,
પ્રભુનું પગથિયું તે સોપાન
અને મુક્તિ-મોક્ષદાતા મુક્તાબાઈ.

આ સાંભળી કોઈકે મશ્કરી કરી કે નામ
પાડવાથી શું વળે ? પેલા પાડાનું પણ નામ જ્ઞાનદેવ
છે. જ્ઞાનદેવે કહ્યું કે આત્મા સૌનો સરખો છે. કોઈકે
પાડાને પીઠ ઉપર સડાસડ ત્રણ ફટકા માર્યા. તરત
જ જ્ઞાનદેવની પીઠ ઉપર તેના સોળ ઊઠ્યા. સૌ
આશ્ચર્ય પામી જોઈ રહ્યા. કોઈકે પાડાને વેદોચ્ચાર
કરાવવાનો પડકાર કર્યો. જ્ઞાનદેવે પાડાના મસ્તક
ઉપર જમણો હાથ મૂક્યો તરત જ પાડાના મુખમાંથી
વેદની ઋચાઓ નીકળવા માંડી. આ બનાવ મહાસુદ-
પના રોજ ગોદાવરીના તીરે પૈઠણમાં બનેલો.

ધીમે ધીમે બ્રાહ્મણોને સમજાયું કે ચારે બાળકો
ઈશ્વરભક્ત છે. એક શુદ્ધિપત્ર બ્રાહ્મણોએ લખી
આપ્યું. આ પછી બાળકો આળંદી ગયા. ત્યાં રસોઈ
માટે કલાડુ લેવા મુક્તાબાઈ કુંભારના ત્યાં ગયા ત્યારે
વિસોબા નામના કર્મકાંડી જડ બ્રાહ્મણે કુંભારને
રોક્યો. મુક્તાબાઈ ખાલી હાથે પાછી આવી એટલે
જ્ઞાનદેવ અગ્નિનું આવાહન કરી યોગબળે પોતાની
પીઠ લાલચોળ તપાવી તે પર મુક્તાબાઈ પાસે
ભોજન તૈયાર કરાવ્યું.

જ્ઞાનદેવે પંદર વર્ષની વયે શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા
પર ભાષ્ય રચવાનો પ્રારંભ કર્યો. એ ભાષ્ય જ્ઞાનેશ્વરી
અથવા ભાવાર્થદીપિકા નામે પ્રસિદ્ધ છે. જ્ઞાનેશ્વરી
પછી જ્ઞાનદેવે અનેક ગ્રંથોની રચના કરી.

તે પછી ચારે ભાંડુઓ તીર્થયાત્રાએ નીકળ્યા.
ભારતના અનેક તીર્થક્ષેત્રોમાં યાત્રા કરી બધા પંઢરપુર
પાછા પહોંચી ગયા.

આ અરસામાં એક ચાંગદેવ નામનો બ્રાહ્મણ
વેદ, વેદાંગ, પુરાણ, શાસ્ત્ર વગેરેમાં પારંગત થયો

હતો અને મંત્રતંત્ર, જ્યોતિષ વગેરે કળાઓમાં
પ્રવિણ હતો. છેલ્લે યોગવિદ્યા-હઠયોગ ને રાજયોગ
પણ એક સિદ્ધ યોગીરાજ પાસેથી શીખી લીધી હતી.
એને જ્યારે જ્ઞાનદેવની કીર્તિની જાણ થઈ ત્યારે એક
હરીફ તરીકે તેઓને મળવા વાઘ ઉપર સવાર થઈ
હાથમાં સાપની ચાબુક ધારણ કરી હતી.

જ્ઞાનદેવ ભાંડુઓ સાથે ઘરના ઓટલા ઉપર
બેસી તત્ત્વજ્ઞાનની વાતચીત કરી રહ્યા હતા ત્યારે
ચાંગદેવ તેઓને મળવા આવી રહ્યા છે એમ જાણ્યું
એટલે સામે જઈ એમનો સત્કાર કરવા માટે જે જડ
ઓટલા ઉપર આસન હતું તેને ચાલવાનો હુકમ કર્યો.
ચાંગદેવે જોયું કે જડ વસ્તુને પણ જ્ઞાનદેવે ચેતન
બનાવેલ છે. તેનો અહંકાર ઓગળી ગયો અને
જ્ઞાનદેવનું શરણું સ્વીકારી લીધું.

જ્ઞાનદેવે સોળ વર્ષની ઉંમરે-કેટલાકના મતે
બત્રીસમા વર્ષે દેહત્યાગ કર્યો હતો. સંવત ૧૩૫૨
કારતક વદ તેરસને ગુરુવારે બપોરે તેમણે સમાધી
લીધી હતી.

આપણા સંતો શ્રેણી-૭, પુસ્તક-૧, વિદ્યાર્થી વાચનમાળામાંથી
સાભાર સંકલન

- સંકલ્પોનો આત્યંતિક વિષય એ જ
ચિત્તશુદ્ધિ છે.
- રજસ અને તમસનો નાશ કરી
સત્વગુણની વૃદ્ધિ કરવાનો સતત પ્રયત્ન
કરો. ચિત્તશુદ્ધિનું એ પ્રમુખ સાધન છે.
- સારી વસ્તુની પ્રશંસાનો અતિરેક ન
થવો જોઈએ. નહિ તો તેની સારી
બાજુ ઢંકાઈ જશે.

- રંગ અવધૂત

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૧૩

॥ ભૂલ કરવી તે પાપ છે પણ તે છૂપાવવી તે મહાપાપ છે ॥

ઘોર કલિમાં નામજપ લખવા જેવું એકેય તપ નથી

ૐ શ્રી જગદીશ કાપડિયા

જગત અને ભારતની અનેક સરકારોએ અને U.N.O. જેવી સંસ્થાએ પણ વિશ્વમાં શાંતિ સ્થાપવા બુદ્ધિથી અને વાણીથી અનેક દલીલો કરી પરંતુ નિષ્ફળતા મળી. શ્રી જવાહરલાલજી નહેરૂ જેવા સમર્થ લોકલાડીલા નેતા, લોકનેતા યા વિશ્વનેતાને પણ વિશ્વશાંતિ સ્થાપવામાં સર્વાંશે સફળતા મળી નથી. વૈજ્ઞાનિકોએ અને મહાસત્તાએ અનેક રાસાયણિક પ્રયોગોએ કરી પરસ્પર ભય બતાવવાની અને ચિંતા ઉપજાવવાની કળાથી પણ, એટમબમ્બસ, હાઈડ્રોજન બમ્બસ, મુનરોકેટોથી પણ વિશ્વમાં શાંતિ થઈ નહીં અને વિશ્વમાં નાના દેશો, નાની પ્રજાઓ, એના દિવસો ક્યડાતા, રીબાતા, છુંદાતા કાઢવાના રહ્યા છે. જે દેખીતું દુઃખદ પરિણામ સર્વ કોઈ સહી રહ્યાં છે. મહાન સત્તાઓ ભયંકર રાક્ષસોની જેમ ઘૂરકિયાં કરી દાંત ક્યક્યાવે છે. નાનાં રાષ્ટ્રો, નાની પ્રજાઓ કારમી ચીસો પાડે છે. જે વેદનાની રાડો અને ત્રાડો ક્યા મહાત્મા ગાંધી જેવા દયાળુ હૈયાએ હવે સાંભળવાની છે ? નવજન્મજાત નાનકડા દેશોને ગજા ઉપરાંત શોષાવવું જ પડે છે ! આ ખરેખર દુઃખદ ઘટના યા હકીકત છે.

ઈ.સ. ૧૯૬૮માં પરમ પૂજ્ય શ્રી જગદ્ગુરુ (વિશ્વમિત્ર) શ્રી જગદ્ગુરુ સદ્ગુરુ શ્રી રંગઅવધૂત મહારાજ દેવલોક થતા અગાઉ સરળ ઉપાય સૌ સાક્ષરોને બતાવી ગયા છે કે આ રીતે જનતા-વારાહપીડિત પૃથ્વીને દુઃખ દુઃખામાંથી ઉગારી શકશે; પૂજ્યશ્રી નામજપ લખવાનું તપ બતાવી ગયા છે કારણ ગાતાં બોલતાં-વાંચતાં-

સાંભળતાં કે ધ્યાન કરતાં પણ, અને યોગ વિગેરેમાં પણ મનની સ્થિરતા ધ્યેય સાથે કે પરમાત્મા સાથે કલિમાં એકાકાર, તદાકાર થઈ શકતી નથી, તેથી કલિમાં માત્ર લેખનતપ ઉત્તમ છે. જગતની સર્વ નદીઓ, સરોવરો, ધોધો, સાગરો, ખીણો, પર્વતટૂંકો અને બને તો પ્રકાશમાં પણ અદ્ભુતઔષધિ 'રામ' રસાયણ વહેતું પ્રસરવું મૂકી દો. જેમ જળમાં દીવડા અને ફૂલો-કંકુ ઈત્યાદિ પધરાવીયે, જળદ્વારા (લોકશિક્ષણહેતુથી) લોકજીવનમાં અમૃત-સત્ય પ્રસરી જશે, એમાં શંકાને સ્થાન નથી. જેને માટે મહાત્મા ગાંધીજીએ પ્રાર્થના સભાઓમાં અંગુલીનિર્દેશ કર્યો અને શ્રીરામનામ મહિમા વધાર્યો. ગુરુભક્તો 'દ્રાં દત્તાત્રેયાય નમઃ' એ મંત્ર અગણિતવાર લખે. કેટલાક ભગવદ્ભક્તો પોતાના આચાર્યએ બતાવેલા દીક્ષામંત્ર પ્રમાણે પણ અગણિતવાર લખે. લખેલા અસંખ્ય અગણિત જાપનો ઉપયોગ મંદિરો, આશ્રમોના પાયામાં કરે. જળ-સ્થળ-હવા અવકાશમાં-વાતાવરણમાં નામજપ 'હરિબોલ' દિવ્ય વાતાવરણ ને લોકજીવનમાં તાણાવાણાની જેમ ઓતપ્રોત, એકરસ કરી દેવાથી સત્ય, અમૃત પ્રસરે. અવિદ્યા તિમિરનાં અંધારાં અદૃશ્ય થશે. વિદ્યાતેજનાં અજવાળાં સર્વત્ર પથરાશે. અનીતિ, અનાચાર, અધર્મ, લાંચ-રુશ્વત, લોભ-લાલચ વગેરે વગેરે અનેક બદીઓ, દેશી-પરદેશી, સામાજિક, વ્યક્તિગત-અંગત કે સરકારી જીવનમાંથી ઉચાળા ભરશે. કાળે કરીને પણ, ત્રિકાળમાં પણ મહાન દૈવી પુરુષના શબ્દો,

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૧૪

॥ સૌથી મોટો અપરાધ અન્યાય સહન કરવો અને ખોટા સાથે સમજોતા કરવું ॥

વિચારો, જૂઠા ઠરી શકતા નથી. એમાં સૌ વિશ્વાસ અને દૃઢ શ્રદ્ધા શરે. કમર કસીને જાપ લખવા, જાપ લેખનનો યથાશક્તિ ફાળો આપવા કટિબદ્ધ બનો. લોકો ઉત્સાહ અને ખંતથી આગળ આવશે તો દિવ્ય નવયુગનો જગતમાં જન્મ થશે. જો સર્વ કોઈ યથાશક્તિ કે અન્યથાશક્તિ ફાળો આપશે તો ધીમે ધીમે કળિયુગ દૂર ચાલ્યો જશે, અને અદૃશ્ય થઈ જશે. સત્યયુગના આગમન પછી ભાગ્યે જ તે યુગનાં માનવીઓને કળિયુગનું સ્મરણ પણ રહેશે ! વિશ્વપિતાના શબ્દોમાં એ ‘રામરાજ્ય’ અને જીસસ ક્રીસ્ટના શબ્દોમાં ‘Heavenly Paradise’ છે. બધી જાતના લોકો, પ્રાંતો કે બધા દેશના લોકો ધર્મ-કર્મ-નિમિત્તે, યાત્રા-પ્રવાસ નિમિત્તે, સકામ-સંસાર વ્યવહારના કાર્ય-કારણ-નિમિત્તે આજે આખા જગતમાં પરિભ્રમણ કરી રહ્યા છે. દરેક એક પોતાનો માનવ-ધર્મ સમજીને આ મહાન લેખનયજ્ઞમાં, જપયજ્ઞમાં ફાળો આપશે. સ્વતઃની જવાબદારી કે ધર્મ સમજીને શક્ય હોય ત્યાં જઈ લખેલા ‘જપ’નું પવિત્ર હૃદયે જળ-સ્થળમાં વિતરણ કરશે જેથી પરમાત્મા પણ વિશ્વનું પવિત્રીકરણ અને દિવ્યીકરણ કરવા ઉત્સુક બની આગળ ને આગળ ભક્ત-જગત તરફ દોડતા હશે. વિશ્વાસની દૃઢતા ઓછી મા કરો.

જગતમાં સર્વ ખંડો, સર્વ દેશોમાં, સર્વ નદીઓને તીરે આજે ગુજરાતીઓ પહોંચી ગયા છે. સર્વમાં ધર્મ-ભક્તિ-ભાવના જાગે ને આ સત્કાર્ય કરે. સ્વામિનારાયણ પંથ સારો ફાળો આપે અને ‘સ્વામિનારાયણ’નાં અગણિત જાપ લખે. સાંઈબાબાના ભક્તો અનંત ફાળો આપે અને આગળ પડતો વિક્રમ નોંધાવી શકશે. મુસ્લિમો

અલ્લાહનાં નવ્વાણું નામોના જાપ લખે. ખ્રિસ્તીઓ ‘ક્રીસ્ટ’ને માતા મેરીના જાપ લખે. યહુદીઓ ‘યહોવાહ’ કે ‘જ્યુપીટર’ જે જે પોતાના દેવના જાપ લખવા હોય તે લખે. બૌદ્ધ અને જૈન પોતપોતાના જે જે દેવ હોય તે નામમંત્રના જાપ લખે. પોતાને ઘેર અથવા પોતાની ઓફિસમાં રહીને સૌ કોઈ ‘જાપદાન’માં ફાળો આ દૈવી કાર્યમાં નોંધાવી શકશે. ઈતિહાસની આરસી શાખ પૂરે છે કે મૌર્યોના સમયમાં દુશ્મનો દુશ્મન પ્રદેશની નદીઓમાં ઝહર પ્રસારાવતા હતા અને વિજયી બનતા કારણ કે દુશ્મનપ્રદેશ ખાલી થઈ જતો. આ પ્રમાણે ભારતે આ વિજય ‘હરિનામામૃત’ જગતનાં જળ-સ્થળ અને અવકાશના, હવાના વાતાવરણમાં પ્રસારાવીને ‘અશ્વમેધયજ્ઞ’ના જેવો દિગ્વિજય મેળવવાનો રહ્યો.

મહારાષ્ટ્રના ભક્ત નામદેવના શબ્દો છે કે કલિયુગમાં નામરૂપી (નામમંત્રરૂપી) કલ્કિ અવતાર પ્રભુનો છે.

જેવી રીતે સમુદ્રની રેતી ગંગાના જળમાં, ગંગાજળ દક્ષિણ રામેશ્વર સમુદ્રમાં, કન્યાકુમારીના જળ હિમકેદારેશ્વરમાં, બદ્રીકેદાર કે કૈલાસમાં, અમરનાથમાં પણ ચઢાવવામાં આવે છે તેવા જ ભક્તિભાવથી અણનમ નિશ્ચયથી, આ ભગીરથ પુરુષાર્થ, વિશ્વશાંતિ-સિદ્ધિનું કાર્ય આખા વિશ્વમાં ભારતીયો, ગુજરાતીઓ સૌએ મળીને અવિરત પ્રયંડ વેગથી કરવાનું છે. જેમ ભારતભૂમિનાં તીર્થો શ્રદ્ધા અને જ્ઞાનથી પરમપવિત્ર ગણાય છે તે જ પ્રમાણે જગતનાં અન્ય તીર્થક્ષેત્રો જેવાં કે મક્કા, મદીના. નાઈલ નદીનાં ‘બામ્પીઝમ’ જેરૂસલામ વિ.વિ. રોમ અને ગ્રીસનાં તીર્થો અને ક્ષેત્રો પણ શ્રદ્ધા અને જ્ઞાનનાં બળથી જ પવિત્ર છે.

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૧૫

॥ જે વ્યક્તિ જેવું વિચારે છે અને તે પ્રમાણે કરે છે તે વ્યક્તિ તેવો જ બને છે ॥

આપણી સાચી ઉંમર કેટલી ?

❁ ડૉ. હરીશ દિવેદી

રાજા અકબર અને વિચક્ષણ બુદ્ધિપ્રતિભા ધરાવતા તેમના અંગત સચિવ બિરબલ એકવાર વેશપલટો કરી ફરવા નીકળ્યા. રસ્તામાં એક વયોવૃદ્ધ ફકીરની સાથે મુલાકાત થઈ ગઈ. બિરબલે તેની સાથે વાતની શરૂઆત કરવા માટે નમ્રતાપૂર્વક પૂછ્યું કે, ‘બાબા, આપકી ઉમ્મ કયા હોગી?’ થોડીક ક્ષણો બાદ બિરબલના પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં ફકીરે કહ્યું કે, ‘મેરી ઉમ્મ કુછ પાંચ સાલ કી જરૂર હોગી.’

ફકીરનો આ જવાબ સાંભળી બંનેને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું. સમ્રાટ અકબરને ફકીરના આ સફેદ જૂઠાણા પર મનમાં થોડો ગુસ્સો પણ આવી ગયો. પરંતુ ફકીરની વૃદ્ધ ઉંમરનો લિહાજ રાખી આદરસહિત તેઓ બોલ્યા, ‘બાબા, આપ બુઢાપેમેં ભી ઈતના જૂઠ બોલ સકતે હેં? આપકે સફેદ બાલ ઔર સૂરત-શકલ સે જાહિર હોતા હૈ કી આપકી ઉમ્મ કરીબ અસ્સી સાલ તો હોગી હી.’

અકબર આનાથી વધુ કંઈ કહે તે પહેલાં વાતનો દોર પોતાના હાથમાં લેતાં બિરબલે નમ્રતાપૂર્વક ફકીરને સાચી ઉંમર જણાવવા વિનંતી કરી. પરંતુ ફકીર પોતાની વાત પર અડગ રહ્યો. તેણે કહ્યું કે, ‘મેં જો કુછ કહ રહા હું વો સચ હી કહ રહા હું. બરસોં કે હિસાબ-કિતાબ મેં બૂઢા જરૂર હો ગયા હું, દરઅસલ મેરી સહી ઉમ્મ પાંચ સાલ કી હેં.’

બિરબલે બાદશાહને કહ્યું કે, ‘ફકીરની વાતમાં કંઈક ઊંડું રહસ્ય જરૂર લાગે છે એટલે

ઉતાવળ કરશો નહીં. તમે થોડો સમય ખામોશ રહો.’ બિરબલે વિનંતીપૂર્વક ફરી કહ્યું, ‘બાબા આપની વાતમાં સત્ય જરૂર હશે. એને જો આપ વધુ સ્પષ્ટ કરશો તો અમે પણ કંઈક નવું પામી શકીશું.’

બિરબલની આ વિનંતીથી પ્રસન્ન થઈ ફકીરે કહ્યું કે, ‘આપે મારી ઉંમર વિશે જે અનુમાન લગાવ્યું હતું તે સાચું છે. વર્ષોના હિસાબથી મારી ઉંમર લગભગ એંસીની જરૂર થઈ હશે, પરંતુ એમાંથી પંચોતેર વર્ષો તો મેં સાવ વ્યર્થમાં જ ગુમાવ્યા છે. એમાં મેં બીજું કોઈ સત્કાર્ય કે પરોપકારનું કોઈ કામ કર્યું નહોતું. છેલ્લાં પાંચેક વર્ષથી આ વાત મારી સમજમાં આવી છે. અને ત્યારથી જીવનની દરેક ક્ષણ દીન-દુઃખી લોકોના દર્દને દૂર કરવાના અને પરમાર્થના કામોમાં હું પસાર કરવા લાગ્યો છું. આ રીતે વિચારતાં છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં હું જે જીવ્યો તે જ સાચું જીવ્યું કહેવાય. બાકી બધું સાવ વ્યર્થમાં ગયું ગણાય. બોલો, આ દષ્ટિએ મારી સાચી ઉંમર પાંચ વર્ષની ખરી કે નહીં?’

રાજા અકબર અને બિરબલ ફકીરની આ સાચી ઉંમરનું રહસ્ય પામી ખૂબ ખુશ થયા. જીવનને તેના સાચા અર્થમાં મૂલવવાની, જોવાની એક નવી દષ્ટિ આજે તેમને પ્રાપ્ત થઈ હતી. જીવનમાં સાચે જ આપણે કેટલા વર્ષો ઉમેર્યા તે અગત્યનું નથી, પરંતુ વર્ષોમાં એની પ્રત્યેક ક્ષણમાં આપણે કેટલું જીવન ઉમેરી શક્યા તે જ અગત્યનું છે.

રંગ સેવા : પુસ્તિકા - ૦૩ ❖ ૧૬

॥ નાની અથવા મોટી બૂરાઈ નોકાના છિદ્ર સમાન છે. એક દિવસ અચૂક ડૂબાડી દે ॥

શિવાજી જયંતિ (૧૯-૨-૨૦૧૬)

સ્વામી વિવેકાનંદ જયંતિ (૧૨-૧-૨૦૧૬)

સુભાષચંદ્ર બોઝ જયંતિ (૨૩-૧-૨૦૧૬)

લાલા લજપતરાય જયંતિ (૨૮-૧-૨૦૧૬)

मोटेश्वरी माता पाटोत्सव
(२०-२-२०१५)